

Gelderland gewoon doen

Coalitieakkoord 2023-2027

BBB - Rik Loeters, Ans Mol, Harold Zoet
VVD - Helga Witjes, Mark Smits
CDA - Peter Drenth, Daisy Vliegthart
ChristenUnie - Dirk Vreugdenhil, Freek Rebel
SGP - Klaas Ruitenberg, Gerrit Aversch

provincie
Gelderland

Inhoud

1	Wij zijn Gelderland	4
2	Leefbaarheid	7
3	Sport	10
4	Erfgoed en cultuur	12
5	Wonen	15
6	Bereikbaarheid	18
7	Economie	23
8	Energie	26
9	Landbouw	29
10	Natuur	32
11	Water	37
12	Gezonde leefomgeving	39
13	Openbaar bestuur	42
14	Financiën	44

1 Wij zijn Gelderland

Gelderland is de mooiste provincie van Nederland. Dat komt door de mensen die hier wonen, de bedrijven en instellingen in onze provincie en de prachtige omgeving. En al het moois dat gebeurt in de steden en in het landelijk gebied. Daar zijn we trots op, dus dat willen we graag zo houden. En waar het kan nog mooier maken.

Hoe willen wij Gelderland besturen?

- De Gelderlanders staan centraal. In onze manier van werken, in de keuzes die we maken en de prioriteiten die we stellen.
- We willen er zijn voor iedereen. Iedereen is gelijkwaardig, maar niet iedereen is gelijk. We koesteren diversiteit.
- We zijn een betrouwbare overheid die zegt wat zij doet en doet wat zij zegt.
- We werken met de lange termijn voor ogen. Continuïteit en betrouwbaarheid zijn voor ons van belang en we willen niet van crisis naar crisis rennen.
- We maken afspraken over hoe we handelen als we (toch) worden overvallen door sterk gewijzigde of onvoorziene omstandigheden.
- We willen geen lastige zaken doorschuiven naar een volgende periode.
- We staan voor praktisch en uitvoerbaar beleid.

Verbinding met de Gelderlanders is een belangrijke rode draad

- We luisteren naar en betrekken inwoners, ondernemers, kennis-, onderwijs- en maatschappelijke instellingen en belanghebbenden in Gelderland. Van begin tot eind.
- De manier waarop we inwoners en betrokkenen laten meedoen (participatie) moet beter. Wanneer kunnen betrokkenen er echt iets van vinden en een bijdrage leveren? Dat moet eerder en met goede informatie. Meedoen betekent niet altijd dat je je zin krijgt, want we houden rekening met iedereen.
- Voor Provinciale Staten moet beter zichtbaar zijn wie betrokken zijn in de voorbereiding van besluiten. Daarvoor komt er in ieder geval voor 1 januari 2024 een participatieverordening.
- We willen dat het eenvoudiger is voor Gelderlanders om met de provincie te maken te hebben. Dit gaat verder dan luisteren. Wij willen dat mensen ervaren dat zij welkom zijn en warm worden ontvangen als zij als inwoner of inspreker bij de provincie zijn. We willen dat mensen geholpen worden en antwoorden krijgen.
- Al onze communicatie als provincie, waaronder onze website, moet altijd helder en begrijpelijk zijn en onze keuzes zijn goed uit te leggen. We maken duidelijk onderscheid tussen meningen en feiten.
- Hoorzittingen doen we vaker op locatie. Ook commissievergaderingen en andere vormen van debat willen we meer buiten het Huis der Provincie doen. Doel is zichtbaarder en meer direct in gesprek te gaan met betrokkenen op een moment dat er invloed mogelijk is.
- Wij willen elke gemeente regelmatig bezoeken. Gedeputeerde Staten bezoeken elke gemeente 1 keer per jaar en we willen dat Provinciale Staten deze bestuursperiode in iedere gemeente komen. Proactief, dus niet alleen als er om gevraagd wordt en op uiteenlopende manieren om door heel Gelderland contact te kunnen maken met inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers.

Ons akkoord

- Dit is een akkoord op hoofdlijnen, waarin de belangrijkste accenten staan die de coalitie ziet voor de komende 4 jaar. Het akkoord is dus niet compleet en ook niet bedoeld om compleet dekkend te zijn. Het beschrijft behalve inhoud ook hoe we de komende 4 jaren samen willen optrekken om ook in staat te zijn om in te spelen op onvoorziene omstandigheden en nieuwe vragen.
- In dit akkoord staat wat we willen houden, versterken en veranderen en de focus ligt op doen.
- We zijn een goede rentmeester en gaan zorgvuldig om met het geld.
- We willen een goede verbinding tussen het college en alle fracties in Provinciale Staten. Samen moeten we op een goede manier komen tot besluiten.
- We gaan respectvol met elkaar om en richten ons op de inhoud.
- Realiteitszin is onze drijfveer. Dit is een akkoord dat haalbaar en betaalbaar is.
- Halverwege deze periode is er een tussenbalans van onze afspraken en kijken we of de omstandigheden zijn gewijzigd en of we moeten bijsturen. Dat doen we samen met Provinciale Staten.

2 Leefbaarheid

In Gelderland voelen wij ons thuis. Het is een provincie waar mensen naar elkaar omkijken. Betrokken zijn. En samen het verschil maken. Daar zijn we trots op! Dat doen we niet alleen, maar juist met de vele vrijwilligers in de samenleving én met de gehele Provinciale Staten.

Wat we zien en willen bereiken

- De leefbaarheid van onze provincie staat voorop. We zorgen ervoor dat er goede voorzieningen zijn waar Gelderlanders gebruik van kunnen maken. Dat er verbinding is tussen individuen en gemeenschappen. Dat mensen elkaar kunnen ontmoeten en omzien naar elkaar. Er zit ontzettend veel kracht en creativiteit bij inwoners, verenigingen, instellingen en ondernemers in wijken en dorpen. Zij weten vaak beter wat er speelt dan de overheid. We ondersteunen goede initiatieven uit de samenleving en werken daar samen aan met hen en de gemeenten.
- We vinden leefbaarheid belangrijk en richten ons op de basisvoorzieningen en kernactiviteiten die je in een regio moet kunnen doen en gebruiken. Er zijn verschillen in voorzieningen tussen dorpen en steden. Die mogen er ook zijn en vullen elkaar aan.
- Veiligheid en weerbaarheid van gemeenten, provincie en samenleving zien wij als een aspect van leefbaarheid. In het openbaar bestuur, je huis of onderneming: overal moet je je veilig voelen en vrij zijn van ondermijning door criminaliteit.
- We koesteren onze vrijheid en willen de waarde van leven in vrijheid blijvend onder de aandacht brengen.

Wat gaan we doen?

- We willen van 20 dorpendeals in de afgelopen periode naar nog eens 100 dorpen- én wijkendeals tot 2027 voor Gelderse dorpen en wijken. Wij zien dorpendeals als een waardevolle manier om burgerinitiatieven mede mogelijk te maken. Het begint bij mensen die iets willen en die initiatief nemen. Als dat het geval is, geven we ze graag een duwtje in de rug. In welke vorm dan ook, bijvoorbeeld met hulp van de Leefbaarheidsalliantie.
- We gaan graag door met het project 'Verbind je buurt' in samenwerking met het Oranjefonds.
- Wij ondersteunen het regionale distributiecentrum van de voedselbank.
- We ontzorgen de vrijwilligers in Gelderland die zelf dingen organiseren. Door obstakels weg te nemen en bijvoorbeeld de aansprakelijkheid eenvoudiger te verzekeren en te ondersteunen bij (stikstof)vergunningen.

- Geld voor de aanpak van ondermijning moet blijven. Cybercriminaliteit willen we helpen aanpakken. Daarvoor benutten we ook het Regionaal Informatie en Expertise Centrum en het Centrum voor Veiligheid en Digitalisering in Apeldoorn.
- We gaan door met het programma Vrijheid met de nadruk op herdenken. Onze vrijheid is niet vanzelfsprekend. We vieren 80 jaar bevrijding.
- We zijn ons ervan bewust dat onze keuzes over de provincie van invloed zijn op de leefbaarheid van alle Gelderlanders. Daar hebben we oog voor. Dat doen we onder de noemer 'brede welvaart'. Brede welvaart wordt wel omschreven als de kwaliteit van leven hier en nu, en de mate waarin deze ten koste gaat van de brede welvaart van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld. Dat loopt als een rode draad door dit akkoord.

Wij zijn een diverse provincie

Daar zijn we trots op en daar staan we voor. Wij maken geen onderscheid tussen afkomst, religie, beperking, seksualiteit of gender en mensen die zich identificeren als LHBTIQA+. Iedereen moet zich veilig voelen in Gelderland.

3 Sport

Sport en bewegen zijn van groot maatschappelijk belang. Het zorgt voor een rijk verenigingsleven, verbindt mensen en verbetert de gezondheid. Ook is het een praktische manier om te leren respectvol met elkaar om te gaan. Het maakt Gelderland een aantrekkelijke plek om te wonen, ontspannen, werken (vestigingsklimaat) en biedt mensen de mogelijkheid te recreëren.

Wat we zien en willen bereiken

- Gelderland is een sportieve provincie met Papendal in Arnhem als bakermat voor vele successen.
- Sport versterkt de leefbaarheid van de samenleving. Allerlei mensen met verschillende achtergronden en mogelijkheden ontmoeten elkaar. Daarom moet iedereen kunnen meedoen met sporten en bewegen.
- Wie regelmatig beweegt en sport, voelt zich gelukkiger en gezonder. Bewegen kan ook op pleintjes en op wandelroutes, struinroutes en klompenpaden.
- Breedtesport en topsport hebben elkaar nodig en versterken elkaar. Voorbeelden uit de topsport doen goed volgen en stimuleren en inspireren verenigingen. Bij topsport is het belangrijk dat er altijd gerichte activiteiten zijn die topsport verbinden met de breedtesport en dat deze breed toegankelijk zijn.
- We willen een stimulerende en ondersteunende rol spelen op het terrein van de (breedte)sport en gehandicaptensport.

Wat gaan we doen?

- We gaan door met het huidige sportbeleid. We stimuleren zowel de topsport als de breedtesport en gehandicaptensport. Deze hebben elkaar nodig en versterken elkaar.
- We willen een ondersteunende rol bieden met wetenschappelijk onderzoek naar voeding en gezondheid met onder andere Wageningen University & Research, de Radboud Universiteit in Nijmegen en Papendal.
- We ondersteunen het Jeugdfonds Sport & Cultuur, zodat kinderen en jongeren op dit vlak gelijke kansen hebben.
- We investeren alleen in (top)sportevenementen met grote maatschappelijke impact in Gelderland. Dit is ook belangrijk voor talentontwikkeling.

4 Erfgoed en cultuur

Gelderland heeft veel te bieden voor inwoners en bezoekers. Ons historisch erfgoed heeft economische en educatieve waarde en verdient een plek in de schijnwerpers, zodat iedereen ervan kan genieten. We hebben een breed aanbod aan cultuur.

Wat we zien en willen bereiken

Erfgoed

- Gelderland kent een rijke geschiedenis en toonaangevend (wereld)erfgoed. Dat koesteren we en willen we voor ons nageslacht bewaren.
- Het erfgoed is zichtbaar in hoe de Gelderse streken en landschappen zich hebben ontwikkeld en ontwikkelen. Denk bijvoorbeeld aan het coulisselandschap.
- Wij stellen bij restauraties duurzaamheid en beleefbaarheid centraal.
- Wij willen perspectief bieden om historisch en religieus erfgoed waar mogelijk te behouden en een plaats te geven in de lokale gemeenschap.

Gelderse identiteit

- We willen de Gelderse waarden behouden en versterken, ook het immaterieel erfgoed.
- Gelderse streken, steden en gemeenschappen kennen ieder hun eigen geschiedenis, taal of dialect en gebruiken. Tegelijkertijd zijn we samen één Gelderland en bindt een gezamenlijke geschiedenis ons.
- We willen dat iedere inwoner en bezoeker de Gelderse geschiedenis kan beleven.

Cultuur

- Cultuur is van en voor iedere Gelderlander.
- Gelderland kent een rijk aanbod van culturele voorzieningen en producties. Wij willen dat Gelderlanders overal in Gelderland kunnen deelnemen aan culturele activiteiten. Dat start al bij cultuur- en erfgoedonderwijs voor alle Gelderse kinderen.
- Wij koesteren de culturele instellingen met een bovenregionale en nationale uitstraling. Voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat zijn dergelijke topvoorzieningen van groot belang. Deze cultuurinstellingen bevinden zich vaak in de steden en we willen dat deze instellingen overal in de provincie cultuur verzorgen.
- Je hebt de breedte nodig om de top aan te kunnen bieden en andersom. Daarom ondersteunen we de topinstellingen én willen we samen met de gemeenten de basis verder versterken.
- Maar we kunnen niet alles financieren. Dat betekent dat we keuzes gaan maken. Daarbij kijken we vooral naar de meerwaarde voor alle inwoners in Gelderland en naar spreiding en toegankelijkheid.
- Bibliotheken spelen een belangrijke rol voor de leefbaarheid. Ze zijn vaak een centrale plaats waar mensen kennis opdoen, lezen, vaardigheden vergroten en elkaar ontmoeten.

Wat gaan we doen?

- We willen dat restauratie van cultureel erfgoed goed gebeurt, liefst met aandacht voor duurzaamheid en zodat het erfgoed kan worden gebruikt. Dat ondersteunen we. Dat hoeft niet per definitie met subsidie. Wij stimuleren daarom leningen via het Nationaal Restauratiefonds (NRF).
 - Praktisch onderwijs en ambacht koppelen we aan onderhoud van erfgoed door ondersteuning bijvoorbeeld via het Gelders Restauratiecentrum.
 - We willen karakteristieke gebouwen, waaronder kerken, molens en dergelijke, behouden door te helpen er andere functies mogelijk te maken.
 - We stimuleren de samenwerking tussen de erfgoedorganisaties op het terrein van beheer en advisering.
 - We houden de molensubsidies in stand.
-
- Met de Nedersaksische overheden ondersteunen wij het gebruik van de streektaal. In de komende periode vooral via het streektaal instituut en door verbinding met het onderwijs.
 - Wij ondersteunen het idee voor een Gelders Museum. Samen met Provinciale Staten gaan wij onderzoeken hoe we dat het beste kunnen organiseren.
 - Jaarlijks wordt voor en door de Gelderlanders een Dag van Gelderland of Gelredag georganiseerd, waarin ze op een leuke en toegankelijke manier nader kennis kunnen maken met de verschillende kenmerken van onze provincie. We gaan dit met Provinciale Staten uitwerken.
-
- Wij blijven de meeste culturele instellingen uit de landelijke Basisinfrastructuur (BIS) structureel ondersteunen.
 - De Nieuwe Oost, Introdans, Phion en Toneelgroep Oostpool vormen de ruggengraat van onze culturele infrastructuur. Met hen maken we afspraken over spreiding en toegankelijkheid door de hele provincie.
 - We richten onze lobby op het Rijk voor extra geld voor cultuur in vervolg op het rapport “Elke regio telt”.
 - De gemeenten zijn verantwoordelijk voor de basis van culturele activiteiten en organisaties. Daarbij kent elke stad, dorp of regio zijn eigen accenten. Wij blijven werken met cultuurpacten en willen incidentele regelingen daar in op laten gaan.
 - Wij zien de provinciale ondersteuningsinstellingen Cultuur Oost en Erfgoed Gelderland, als belangrijke schakel met de sector en gemeenten.
 - Wij willen een rol blijven spelen met partners in het tegengaan van laaggeletterdheid.
 - Wij stimuleren de samenwerking tussen de ondersteuningsinstellingen, zodat ze efficiënter werken.
 - De wet voor het stelsel van openbare bibliotheken gaat veranderen. Wat daarin de rol van de provincie ook wordt, samen met de bibliotheken en de gemeenten blijven wij de positie van de bibliotheken in Gelderland versterken.

5 Wonen

De komende jaren zijn fors meer woningen nodig. Zo snel mogelijk. Daarom leggen we de nadruk op het uitvoeren van bestaande plannen. De afgelopen jaren is al veel voorbereid in alle regio's. Dus de komende jaren kan de schop de grond in. De nieuwe woningen moeten passen bij de toekomstige behoeften van starters en doorstromers, van jongeren en ouderen. We willen dat mensen die in hun stad of dorp willen blijven wonen dat ook kunnen. In elk dorp een straat, in elke stad een wijk.

Wat we zien en willen bereiken

- Er zijn afspraken om ruim 100.000 woningen te bouwen tot 2030. De haalbaarheid daarvan is een grote uitdaging.
- We leggen de komende jaren naast nieuwe woningen in de steden meer nadruk op bouwen bij kleine kernen. Voor de leefbaarheid is het heel belangrijk dat iedereen een plek heeft. In elke kern in Gelderland voldoende plek om te wonen. Bouwen naar behoefte, dat is onze ambitie.
- Ook in bestaande woningen en gebouwen willen we ruimere mogelijkheden om voor extra woningen te zorgen.
- We willen voldoende doorstroming. Daarvoor zijn voldoende verschillende soorten woningen nodig zodat mensen kunnen verhuizen naar woningen die beter passen bij hun wensen, en minder obstakels om daadwerkelijk te verhuizen.
- De woningmarkt staat niet op zichzelf. Plek om te wonen vereist ook plek voor werk en goede infrastructuur voor verkeer en energie. Het vraagt toegang tot voorzieningen als winkels, zorg, ontmoetingsplaatsen en sport en voldoende groene openbare ruimte.
- In de Gelderse Vallei is de woningbehoefte groot. Gezien de aantallen woningen die bijgebouwd worden, leidt dat tot een schaa sprong. Vooral de voorzieningen hebben extra aandacht nodig.
- Wonen is primair een rol van de gemeenten en woningcorporaties. We zien dat veel gemeenten worstelen met gebrek aan mensen en kennis om de grote hoeveelheid werk op de woningmarkt aan te kunnen. In overleg met gemeenten willen we doen wat nodig is. We luisteren naar hun praktijkervaring en gaan het niet bedenken voor/over gemeenten.

Wat gaan we doen?

Onze houding is dat we gemeenten meer in positie willen brengen en houden. Ze krijgen van ons meer de ruimte om te bouwen. Dat vertrouwen we de gemeenten toe. Wel zien we erop toe dat iedereen gehuisvest wordt. We verwachten van gemeenten dat zij problemen niet afschuiven op buurgemeenten en de regio's benutten voor afstemming. De gezamenlijke bouwopgave is groot, dus we durven in te grijpen bij gemeenten die niet bijdragen aan de opgave.

- We gaan aan de slag met afspraken en maatregelen om de bouw voor verschillende doelgroepen aan te jagen.
 - De provinciale rol bij wonen is gekoppeld aan de regionale afspraken die we maken in zogenaamde woonagenda's met corporaties en gemeenten. Daarmee willen we gemeenten (meer) in hun kracht zetten en ruimte bieden om sneller woningen te kunnen bouwen en doorstroming te verbeteren. We stoppen met wat nu niet werkt.
 - De wettelijke norm voor eisen aan betaalbaarheid is het vertrekpunt; we willen geen strengere Gelderse regels. Tenzij de behoefte anders is, zoals mogelijk ten aanzien van betaalbare koopwoningen op het platteland. Maar die inschatting kan de gemeente zelf maken.
 - Statushouders hebben ook recht op een woning. We verwachten van alle gemeenten hierin een bijdrage en verzetten ons tegen afschuifgedrag.
 - We verbeteren de doorstroming met verhuiscoaches.
 - We willen een oplossing voor betaalbare koop voor de middeninkomens en willen hiervoor een proef doen.
 - De mogelijkheden van bestaande woningen moeten optimaal benut kunnen worden. Alle denkbare invullingen zijn bespreekbaar zoals mantelzorgwoningen, bakhuiswoningen en kangoeroewoningen (2 woningen of wooneenheden onder 1 dak), meerlaags bouwen, woningsplitsing en woningen optoppen (woningen bovenop bestaande woningen bouwen).
 - Met SteenGoed Benutten blijven we (dreigende) leegstand op beeldbepalende locaties aanpakken door de gebouwen om te vormen tot woningen. En indien nodig en mogelijk versoepelen we de kaders voor transformatie van kantoor- en bedrijfspanden.
-
- We maken keuzes om sneller en meer ruimte voor woningbouw te creëren.
 - Hoewel inbreiding (bouwen binnen bestaande bebouwing) onze voorkeur heeft, willen we dat ook uitbreidingsplannen met minder lange procedures voor gemeenten tot stand kunnen komen. We laten ruimte voor inbreiding én uitbreiding. Allebei zijn nodig. De projecten waar we als provincie geld aan besteden, koppelen we wel aan de ladder voor duurzame ontwikkeling.
 - We zien wel degelijk kansen voor duurzaamheid en stimuleren die voor circulair bouwen, modulair bouwen, flexibele bouw, houtbouw en andere vormen van duurzaamheid. Die leggen we niet vast in extra regels.
 - We hebben in Gelderland geen strengere duurzaamheidseisen dan wettelijk is voorgeschreven en handhaven deze niet strenger.
-
- We helpen met kennis en expertise. We behouden en verbeteren de versnellingsteams en praktische handreikingen en ondersteunen gemeenten met extra capaciteit om woningbouwplannen te maken en uit te voeren.
 - Daarbij past ook dat we gemeenten helpen de noodzakelijke vergunningen te krijgen en dat we onze vergunningverlening versnellen.
 - Door minder tijd te besteden aan verkenningen en beleidstrajecten hopen we de kennis die beschikbaar is in de regio meer praktisch te benutten en niet weg te laten vloeien in extra beleidsaandacht: gewoon doen.

6 Bereikbaarheid

In Gelderland kun je vlot en veilig op je bestemming komen. Of je nu reist te voet, met de fiets, in het openbaar vervoer of met de auto. Bereikbaarheid gaat over het totale pakket aan mogelijkheden en goede informatie daarover.

Wat we zien en willen bereiken

Verkeersveiligheid

- Deelnemen aan het verkeer moet veilig zijn. Daar staan we met elkaar voor: de provincie als overheid en wegbeheerder, gemeenten, het Rijk, scholen, bedrijven, de Fietsersbond, Veilig Verkeer Nederland, diverse andere partijen en natuurlijk ook inwoners zelf.
- Om ook op de langere termijn de verkeersveiligheid te blijven verbeteren, is een gezamenlijke aanpak nodig. Om gedrag zoals het gebruik van drank, drugs en telefoon in het verkeer terug te dringen en tegelijk de inrichting en voorspelbaarheid voor de weggebruiker te vergroten. En om specifieke gevaarlijke verkeerssituaties aan te pakken.
- We willen een meer transparante aanpak, zodat inwoners zien en kunnen snappen welke informatie wordt gebruikt en welke aandacht er is voor de verkeersveiligheid in hun omgeving.

Infrastructuur (weg, rails en fietspaden)

- De auto is veruit het meest gebruikte vervoermiddel en blijft net als de fiets belangrijk, zeker op het platteland. Het openbaar vervoer is immers niet overal een bereikbaar alternatief. We willen meer vooruit kijken en zorgen dat geïnvesteerd wordt in veilige wegen, rails en fietspaden zodat Gelderland ook op langere termijn goed bereikbaar is en blijft. Dit is extra belangrijk voor de extra woningen die worden bijgebouwd en de economie die zich blijft ontwikkelen.
- Het blijft belangrijk om files tegen te gaan. Niet alleen voor onze inwoners en economie, maar ook om de uitstoot van broeikasgassen, stikstof en fijnstof te verminderen.
- We werken toe naar een goed netwerk van (snel)fietspaden en kiezen ervoor te investeren op die plekken die voor het netwerk essentieel zijn. Dat vraagt scherpere keuzes van ons in overleg met gemeenten en regio's.

Openbaar vervoer

- Openbaar vervoer is een nutsvoorziening. Het gaat over de leefbaarheid en de bereikbaarheid van de Gelderse gebieden.
- Aansluitingen zijn een punt van zorg, vooral waar verschillende vervoerders zijn en gebruikers van het openbaar vervoer met onnodig lange wachttijden te maken krijgen. Het kan niet zo zijn dat verschillende vervoerders dit onderling niet regelen.
- We willen dat openbaar vervoer overal waar het kan betrouwbaar, betaalbaar en toegankelijk is. Dat vraagt nu vooral extra aandacht in het buitengebied. Een betere oplossing is nodig en dat mag ook echt wel anders dan we gewend waren. Het openbaar vervoer is sterk in de verstedelijkte gebieden. Dit willen we ook zo houden.

Wat gaan we doen?

- We werken onze visie op een bereikbaar Gelderland bij. Hierbij toetsen we of de huidige visie nog realistisch is uit te voeren. We sturen bij en leggen nieuwe accenten vast. We besteden in ieder geval aandacht aan de rollen van markt en overheden, de wegen en het fietsnetwerk en middelen daarbij. Dit hangt sterk samen met alle ontwikkelingen in de ruimte, zoals de extra woningbouw, economische ontwikkeling en de grote veranderingen op het platteland.
- We stellen een duidelijk aanspreekpunt in bij de provincie over verkeersveiligheid.
- Er gebeurt al veel op het gebied van verkeersveiligheid en dat willen we voortzetten en waar nodig intensiveren:
 - versterken wat nu gebeurt: gedragscampagnes, aandacht voor fiets, tegengaan gebruik telefoon in verkeer
 - doorgaan met ondersteunen gemeenten met kennis voor verbeteren verkeersveiligheid van wegen en fietsnetwerk
- We willen de 20 meest onveilige plekken aanpakken. De keuze bereiden we voor met gemeenten, organisaties als de Fietzersbond en Veilig Verkeer Nederland, met scholen en inwoners en leggen we voor aan Provinciale Staten. Zo benutten we de lokale kennis en dynamiek.

- We maken onderstaande projecten waar we aan begonnen zijn af en vragen dat ook van anderen:
 - doortrekking A15 afronden als gepland, inclusief verbreding A12
 - Rijnbrug
 - RegioExpres
 - N18/A18
 - Project Beter Bereikbaar Wageningen
- We vragen oplossingen voor de huidige knelpunten en de knelpunten die we aan zien komen vanwege de grote verstedelijking de komende jaren. We intensiveren de lobby op:
 - A1/A30 (in combinatie met A1/A28)
 - A2 bij Deil
 - A50 Bankhoef tussen Nijmegen en Oss
 - A15 Deil-Valburg (dit zien we als nieuw knelpunt)
 - doorstroming A325
 - Valleilijn ook richting Apeldoorn en Arnhem
 - snelle intercity Arnhem-Berlijn (Europees netwerk (TEN) behouden)
 - intercitystation Harderwijk inclusief keervoorziening

- Onze lijn hierbij is “geen nieuwe cofinanciering van rijksinfrastructuur met provinciaal geld”. Waar de cofinanciering al wel is afgesproken en geregeld, houden we ons aan die afspraken.
- De aanleg van de Railterminal Gelderland is in voorbereiding. De aanbesteding loopt. Als er geen exploitant komt, dan stoppen we ermee. Er komt, zoals ook al eerder besloten, geen extra provinciale bijdrage voor de aanleg of exploitatie.
- We blijven lobbyen voor een betere verbinding en gebruik van de bestaande Betuwelijn met Duitsland.
- Als onderdeel van de afspraken over verstedelijking in de Gelderse regio’s (in de zogenaamde regioarrangementen) komen in elk gebied de belangrijkste mobiliteitsknelpunten in beeld in relatie tot de woningbouwopgave en de economische ontwikkeling en wat dat vraagt van alle overheden gezamenlijk.
- Fietsprojecten en het verbeteren van bestaande fietspaden en -routes plannen we meer in samenwerking met de gemeenten en in slimme combinaties en minder ad hoc.
- Daarnaast is er voldoende aandacht voor de verkeersveiligheid op de fietspaden in verband met de verschillende snelheden.
- Het openbaar vervoer moet anders. We hebben een systeem voor ogen met een ruggengraat van centraal geregeld openbaar vervoer met goede op- en overstappunten, zodat het goed is te combineren met fietsen en lopen (dit noemen we ook wel hubs).
- Daaromheen willen we ruimte bieden voor alternatieven. We willen de deur open zetten voor innovatie door partijen die ‘openbaar vervoer’ anders/slimmer willen doen. Niet alles hoeft via grote concessies en we geloven ook in oplossingen die inwoners en ondernemers zelf aandragen.
- We onderzoeken de rolverdeling tussen markt en provincie, we benutten ieders kracht.
- Lokale initiatieven moeten verbonden kunnen worden over de grenzen van concessies heen. Daar doen we proeven voor.
- In deze coalitieperiode werken we aan toiletten in alle treinen in Gelderland. Bij nieuwe concessies nemen we direct toiletten in de trein mee voor de toegankelijkheid van de trein zelf en alle voorzieningen die mensen met de trein bereiken.
- We willen experimenteren met nachtbussen voor jongeren.
- Er moeten voldoende laadmogelijkheden zijn voor nieuwe, duurzame vormen van vervoer, elektrisch of met waterstof. Innovatie op dit vlak ondersteunen we in samenwerking met onze kennisinstellingen en het bedrijfsleven. We liften mee met ontwikkelingen die al lopen en gaan bijvoorbeeld door met het programma ‘Slim & Schoon Onderweg’.

Luchtvaart

- We maken ons grote zorgen over de schadelijke gevolgen van de voorgenomen laagvliegroutes over onze provincie en de hinder die ze veroorzaken op de grond en in de natuur door geluid en uitstoot van stikstof of andere schadelijke stoffen.
- We verzetten ons tegen laagvliegen boven Gelderland. Laagvliegen is wat ons betreft grote burgerluchtvaart onder de 12,500 voet. Provincie Gelderland eist duidelijkheid en een transparant proces van de landelijke overheid over de concrete gevolgen van de voorgenomen herindeling van het luchtruim en de schadelijke gevolgen daarvan voor onze provincie.
- We willen dat de Luchthaven Teuge zich kan ontwikkelen in goede harmonie met de omgeving binnen de kaders van het luchthavenbesluit.

- We willen bijdragen aan het voortbestaan van de veren. Met het Verenfonds wilde de provincie de overgang maken naar de situatie dat veren zichzelf kunnen bekostigen. Dat is niet gelukt. In de toekomst moet dit anders. We werken met gemeenten en buurprovincies aan een nieuw plan voor 2024 en verder dat we gezamenlijk dragen.

7 Economie

Een vitale en innovatieve economie is de basis van onze brede welvaart, nu en later. We gaan voor een economie waar bedrijven zich graag vestigen en blijven investeren. In een provincie die het meest mkb-vriendelijk is, omdat daar de veerkracht zit van onze economie.

Wat we zien en willen bereiken

Een economie waar bedrijven samenwerken, met elkaar en met onderwijs- en kennisinstellingen. Waar ze innovaties ontwikkelen en gebruiken voor de grote uitdagingen waar we voor staan: de druk op de ruimte, tekort aan vakmensen, energie en klimaat, beheersen van de uitstoot van stikstof. We investeren in wat hiervoor nodig is en bouwen verder op de kracht van de Gelderse economie. Zo maken we onze economie duurzaam en robuust. Zodat nu en in de toekomst iedereen een goede boterham kan verdienen in een aantrekkelijke provincie.

- Gelderland heeft een sterke economie en daar zijn we trots op.
- Onze economie heeft sterke clusters in voedsel, gezondheid, techniek en energie. Met een sterk en veerkrachtig mkb.
- Ondernemers hebben ruimte nodig om zich te ontwikkelen en hebben te maken met veel uitdagingen: schaarste aan grond, energie, water en grondstoffen, tekorten op de arbeidsmarkt en uitdagingen als digitalisering en regels.
- Wij willen ondernemers hierbij ondersteunen en bij de inrichting van Gelderland rekening houden met de economie van de toekomst.
- Er moeten genoeg bereikbare bedrijventerreinen en werklocaties zijn. Bestaande locaties moeten voorbereid zijn op de toekomst, met een betrouwbaar energienet.
- Logistiek is de bloedsomloop van de economie. Niet alleen voor bevoorrading van bedrijven en bijvoorbeeld ziekenhuizen, maar ook voor de pakketjes die we zelf bestellen en de boodschappen die thuis en in de winkel worden gebracht. Met onze ligging tussen de mainports Rotterdam en Schiphol en Duitsland is Gelderland spil in de logistiek van Nederland. Dat biedt economische kansen. Maar deze sector staat onder druk. Niet alles kan overal.
- Een veerkrachtige economie betekent vernieuwen. Nieuwe technieken en producten, nieuwe markten, nieuwe bedrijven, leven lang leren. Vernieuwing waarmee nu én in de toekomst geld wordt verdiend en die duurzaam is.
- Zo behoort onze Foodvalley tot de wereldtop. Met de onderwijs- en kennisinstellingen is dit belangrijk voor de hele keten. Van de agro-sector (landbouw, veeteelt en fruitteelt) en de voedselverwerkende bedrijven tot en met de maakindustrie die machines en apparatuur maakt. Ook onze clusters rond energie, gezondheid en de maakindustrie zijn sterk.
- Digitalisering geeft niet alleen nieuwe economische kansen, maar vraagt ook veel van onze ondernemers op het gebied van veiligheid en investeren in de kennis van hun mensen.
- Meedoen aan de arbeidsmarkt is niet voor iedereen vanzelfsprekend. We willen een inclusieve arbeidsmarkt, waar iedereen meedoet en mee kan doen. We hebben iedereen nodig.
- Gelderland levert mooie streken. Deze zijn aantrekkelijk voor iedereen en bieden kansen voor recreatie en toerisme. Het is een belangrijke economische sector voor onze provincie met veel werkgelegenheid, die bijdraagt aan de leefbaarheid in diverse regio's. Dat willen we behouden en stimuleren.

Wat gaan we doen?

We willen economie en innovatie meer integraal benaderen. We streven naar 1 samenhangend economisch beleid. Dat doen we door al in een vroeg stadium ondernemers, instellingen, overheden en andere betrokkenen in de samenleving te betrekken.

- We verbeteren het vestigingsklimaat. Ondernemers hebben binnen de provincie 1 aanspreekpunt. We versnellen procedures en toetsen regelmatig de impact en uitvoerbaarheid van de regels.
- De bedrijven waar arbeidsmigranten werken, hebben wat ons betreft een verantwoordelijkheid om te zorgen dat deze werknemers een plek hebben om te verblijven.
- We stemmen vraag naar en aanbod van bedrijventerreinen af. Daarbij houden we rekening met energievoorziening, bereikbaarheid en beschikbaarheid van water.
- We helpen oude bedrijventerreinen te vernieuwen en we helpen ondernemers te investeren in bedrijventerreinen die zijn voorbereid op de toekomst.

- We blijven innovaties stimuleren door initiatieven als Foodvalley en Connectr te ondersteunen en een duidelijke koppeling te maken naar de Gelderse midden- en kleinbedrijven. Want voedsel, gezondheid en de transitie van energie zijn grote maatschappelijke vraagstukken.
- Onze ontwikkelingsmaatschappij Oost NL speelt hierbij een belangrijke rol met kennis, netwerken en instrumenten zoals subsidies.
- We helpen ondernemers bij digitalisering, innovatie, de energietransitie en duurzaamheid.
- We willen minder verspilling en meer hergebruik van grondstoffen. We helpen ondernemers hierbij en bij onze inkoop en aanbestedingen houden we er rekening mee zolang dat haalbaar en betaalbaar is.
- We blijven startende en groeiende ondernemers steunen. Zij vormen een belangrijk deel van de economie van de toekomst.
- De Regionale Centra voor Techniek (RCT's) blijven de maakindustrie ondersteunen.
- We halen meer nationale en Europese fondsen binnen en verbinden deze met het mkb.
- De ingezette Duitslandstrategie willen we behouden en verder ontwikkelen. Duitsland is voor Gelderland een belangrijke strategische (handels)partner.
- We ondersteunen de verwachte innovatie en kennisontwikkeling rondom logistiek zodat het slimmer en schoner kan. Logistics Valley ondersteunt de logistieke economie in Gelderland.
- Bij onze inzet op onderwijs en arbeidsmarkt richten we ons vooral op de plekken en sectoren waar de tekorten, nu en in de toekomst, het grootst zijn. We hebben extra aandacht voor praktisch onderwijs (bijvoorbeeld leerling/meester), dat iedereen kan meedoen en een leven lang leren.
- Voor medio 2024 maakt de provincie een integraal plan voor toerisme in Gelderland. Meer dan nu gaan we uit van de kennis en kracht van de sector zelf. We blijven investeren in de regionale bureaus voor toerisme en samenwerkingsverbanden.

8 Energie

Gelderland pakt haar verantwoordelijkheid op het gebied van klimaat, energie en duurzaamheid met realistische doelen. De energietransitie heeft een grote impact op onze samenleving.

Wat we zien en willen bereiken

- We streven naar 55% minder uitstoot van broeikasgas in Gelderland in 2030 ten opzichte van 1990 en zijn in 2050 klimaatneutraal.
- We willen geen nieuwe windturbine initiatieven zolang de herziene omgevingsverordening Gelderland niet is vastgesteld. We benutten de milieueffectrapportages die komen voor het aanpassen van de zoekgebieden. Veranderende omstandigheden en inzichten moeten een plek krijgen in regionale energie strategieën.
- We houden ons aan de afspraken over regionale energie strategieën die in Provinciale Staten zijn vastgesteld.
- We zien dat het veel vraagt van onze inwoners, dat energiearmoede dreigt en dat niet iedereen mee kan doen.
- We zien dat ook veel bedrijven moeite hebben om de omslag te maken. Het is niet altijd haalbaar en betaalbaar.
- De doelen bereiken begint bij aandacht voor besparing van energie.
- We willen dat opbrengsten van energieprojecten meer terugvloeien naar de directe omgeving.
- Wij werken aan een bredere mix voor het duurzaam opwekken van energie, zodat er een betrouwbare energievoorziening ontstaat met acceptabele maatschappelijke kosten.
- Energie uit zon en wind zien we als een noodzakelijke stap om de gemaakte afspraken na te komen.
- Warmtenetten zijn een goede energievoorziening zolang ze haalbaar en betaalbaar zijn. Dat doen we door in te spelen op bestaande warmtebronnen en in aansluiting op initiatieven uit de samenleving zoals die in Ede en de Achterhoek.
- Waterstof zien we als een belangrijke energiedrager voor de toekomst, waarvoor we ruimte willen bieden in Gelderland.

Wat gaan we doen?

- We maken deze periode meer werk van kernenergie, aquathermie en geothermie.
- We beschouwen de bouw van een kleine kerncentrale (kleine modulaire reactor) als een serieus alternatief. We onderzoeken de mogelijkheden daartoe en stimuleren en benutten de kennisontwikkeling hierover in Gelderland. We gebruiken hiervoor het beschikbare geld van het Rijk. Dat doen we met het doel om het in deze periode zo voor te bereiden dat het over 8 jaar gerealiseerd kan worden.
- Innovatie is nodig om de duurzaamheidsdoelen te kunnen halen en dit zien we meteen als een belangrijke economische kans.
- We besparen energie vanuit onze specifieke rol en mogelijkheden als provincie. In onze eigen bedrijfsvoering, met duurzaamheidsleningen, door de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed te ondersteunen en via economische innovatie.
- We nemen geen nieuwe wind-initiatieven in behandeling boven de in Provinciale Staten gemaakte afspraken uit regionale energie strategieën.
- Zonnepanelen plaats je wat ons betreft op daken of eventueel via andere vormen van dubbel ruimtegebruik. In ieder geval niet op goede landbouwgrond. Daarvoor stellen we regels vast, uiterlijk medio 2024, liefst eerder.
- We willen dat risico's van toekomstige negatieve effecten van nieuwe energie-initiatieven bij de ontwikkelaar liggen voor zover dat mogelijk is binnen de wet.
- Warmtenetten helpen we mogelijk maken met het Gelders Warmte Infra Bedrijf.
- Waterstof als energiedrager willen we met de belangrijkste betrokken partners verder ontwikkelen, in het bijzonder voor de industrie die veel energie gebruikt. Onderdeel van de aanpak is stevige lobby voor een goede aansluiting voor de zware industrie op het nationale netwerk (backbone).
- We vragen ook aandacht voor het instandhouden van de huidige gasinfrastructuur met het oog op mogelijk toekomstig gebruik (voor waterstof).
- Wij waarderen de inzet van de vele vrijwilligers die energieloketten waar nodig draaiend houden en kijken goed of dit de komende jaren nog steun vraagt naast alle inzet die de markt zelf al doet.
- Bij de verdere uitwerking van het energiebeleid betrekken we de adviezen van het burgerberaad Klimaat.

Speciale aandacht voor netcongestie

De vraag naar transport van elektriciteit is groter dan wat het net aankan (netcongestie). Netcongestie is een groeiend probleem en daaraan verbonden de mismatch tussen vraag en aanbod en de stijgende kosten. Daar gaan wij als provincie niet zelf over, daarvoor is het Rijk verantwoordelijk. Toch is het verzwaren van het elektriciteitsnet noodzakelijk, waarbij we als provincie regie nemen om alle betrokkenen tot hun recht te laten komen. We nemen onze verantwoordelijkheid om snel ruimte te bieden voor uitbreiding van het netwerk.

We ondersteunen innovatie voor lokale en regionale energieoplossingen, zodat netcongestie geen of in ieder geval minder beperkingen oplevert. We streven er ook naar dat energie zoveel mogelijk wordt opgewekt en opgeslagen waar het ook wordt gebruikt. Dat doen we met de Gelderse Energie-infrastructuur en het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat. Slimme combinaties qua plek hebben de voorkeur. Als daarvoor regels in de weg zitten, willen we die heroverwegen of op specifieke plekken experimenteeruimte bieden om van regels af te wijken en de oplossingen voor de toekomst uit te proberen. Nieuwe stedelijke ontwikkeling kan de komende jaren alleen in combinatie met oplossingen voor de duurzame energievoorziening.

9 Landbouw

(veeteelt, akkerbouw, tuinbouw, fruitteelt, laanboomteelt)

We willen perspectief bieden en stabiliteit op lange termijn voor onze boeren en tuinders. Daarbij past in ieder geval geen gedwongen uitkoop. We gaan door met de aanpak Gelderse Maatregelen Stikstof en houden vast aan het wettelijk vastgestelde jaar 2035 waarin de doelen bereikt moeten worden.

Wat we zien en willen bereiken

Het belang van de landbouw zien we in relatie tot diverse provinciale kerntaken. De landbouw is in de eerste plaats een belangrijke voedselproducent en hangt nauw samen met het verbeteren van de natuur en de waterkwaliteit. Het is een economische sector die van groot belang is en essentieel voor de leefbaarheid in grote delen van Gelderland.

- We willen meer helderheid en voorspelbaarheid. Rust in het beleid voor de sector, zodat er meer zekerheid is over de lange termijn. Dat is goed voor de toekomstbestendigheid. Daarvoor pleiten we ook bij het Rijk en de Europese Unie, die de komende tijd nog belangrijke besluiten moeten nemen.
- We houden ons aan de wet, maar willen niet dat Gelderse regels strenger zijn.
- We willen een goede balans vinden en houden voor de wildstand. Schade veroorzaakt door wild willen we zo klein mogelijk maken ook door actief beheer

Wat gaan we doen?

- We bieden boeren en tuinders een menukaart met opties om de stikstofuitstoot te verminderen: vakmanschap, innovatie, extensivering, verplaatsing en vrijwillige uitkoop.
- De rijksoverheid is verantwoordelijk voor een oplossing voor de PAS-melders (Programma Aanpak Stikstof). Wij zijn bereid om als provincie daarin op kosten van het Rijk op te treden om deze situatie op te lossen.
- De huidige stop op uitbreiding van het aantal geitenhouderijen is na 2024 niet vanzelfsprekend. We willen dit verstandig afbouwen met oog voor economie én gezondheid en in afstemming met de sector (sectorplan in de maak) en andere provincies. Dit om geen onderlinge afwenteling of verplaatsing van negatieve effecten te krijgen.
- Er is ruimte voor intensieve veehouderij, maar we zien dat daar veel onduidelijkheid over bestaat. We willen hiervoor een visie op intensieve veehouderij.
- We willen de komende periode ruimere mogelijkheden onderzoeken voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer.
- Naar analogie van het Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid blijven we investeren in mogelijkheden voor landbouweducatie en onderzoek, samen met andere partijen als de Fruit Tech Campus, LTO, het laanboomcentrum enzovoort.
- We willen door met de samenwerking rond Greenport. Daarin zit wat ons betreft ook de verbinding met de (glas)tuinbouw, laanboomteelt, paddenstoelenteelt en de fruitsector die toonaangevend is in de wereld.
- De samenwerking in en rond Foodvalley zetten we door.
- In het verlengde daarvan blijft ook de aandacht voor de pluimvee-sector en de keten daaromheen.
- Schade door wild willen we verminderen. We onderzoeken waar wij als provincie een rol kunnen spelen bij voorkómen, beheren, benutten en bestrijden. Eventuele schade die onder bestaande schaderegelingen valt, vergoedt de provincie snel.

Speciale aandacht voor vrijkomende agrarische bebouwing

Vrijkomende agrarische bebouwing gaat komende jaren om grote aantallen. Vanwege het risico op ondermijning en omdat het goed is voor de leefbaarheid op het platteland willen we ruimte laten voor alternatief gebruik van vrijkomende agrarische gebouwen. Dat betekent meer woningbouw, economische functies en bedrijven in het buitengebied toestaan op de diverse locaties, vooral aan de randen van dorpen en kernen. Zonder dat dit te veel belemmeringen oplevert voor bestaande agrariërs. We willen wel stilstaan bij de risico's en het feit dat gemeenten daar zelf afwegingen in moeten kunnen maken. We betrekken hierbij ook het programma Veilig buitengebied.

10 Natuur

Gelderland is rijk aan natuur – dat koesteren we. Natuur is goed voor ons. Voor gezondheid, ontspanning en recreatie, met de Veluwe als grootste aaneengesloten natuurgebied van Noordwest-Europa. Je woont natuurlijk niet voor niets in Gelderland! Natuur heeft ook een intrinsieke waarde. We hebben daarin als provincie niet alleen een wettelijke taak, maar ook een rol als rentmeester: zorgen voor de natuur voor volgende generaties.

Wat we zien en willen bereiken

- Begin bij wat je hebt: bestaande natuur moet goed worden beheerd en dat geldt ook voor agrarisch natuurbeheer. Goed beheer helpt bij het bereiken van de gestelde natuurdoelen en waterkwaliteit. Dat doen we op basis van inzicht, zodat we samen kunnen werken om de natuurdoelen te bereiken met goed beheer.
- Natuur gaat wat ons betreft over het goed functioneren van complete ecosystemen. Dat doel is leidend en niet enkel de aantallen van een bepaalde soort op een bepaald moment. Daarom maken we werk van beter zicht op de feitelijke situatie: meten = weten.
- Natura 2000-gebieden liggen vast. We houden ons aan de afspraken die daarover zijn gemaakt en werken niet mee aan uitbreiding met nieuwe juridische belemmeringen als gevolg.
- We werken mee aan oplossingen voor stikstof met als streefdatum 2035.
- We willen natuur die toegankelijk is en blijft met oog voor natuurwaarden én de ervaring van de gebruikers.
- Aandacht voor biodiversiteit buiten vastgelegde natuurgebieden helpt ook om natuurdoelen te halen. Die zorgt ervoor dat de natuur in de volle breedte tegen een stootje kan en verbetert.
- Ook buiten de vastgestelde natuurgebieden (Natura 2000 en het Gelders natuurnetwerk) vindt natuurontwikkeling plaats door grondeigenaren. Zolang dat geen nieuwe belemmeringen oplevert voor de directe omgeving zien we dat als welkome aanvulling op de natuur in Gelderland.

Wat gaan we doen?

- Het Gelders natuurnetwerk ronden we af. We leggen de hectares aan die al zijn ingetekend en maken de projecten af die daarvoor allemaal al zijn gestart.
 - We werken aan betere informatie over en inzicht in het functioneren van de ecosystemen en biodiversiteit. Dat doen we met de natuurdoelanalyses die in voorbereiding zijn en door aan betere meetmethoden te werken, zoals voor het meten van stikstof in samenwerking met OnePlanet.
 - Met maatwerk zoeken we de balans tussen de noodzakelijke bescherming van de natuur en waterkwaliteit en de impact op de omgeving. Daarbij past niet dat we zonder meer generiek gebieden aanwijzen om te beschermen of vaste overgangsgebieden rondom natuur.
 - Oude bosgronden buiten Natura 2000 en het Gelders natuurnetwerk (met weinig natuurwaarde) willen we kunnen gebruiken voor een nieuwe bestemming.
-
- We willen met natuurbeheer de gestelde doelen halen en spreken natuurbeheerders daarop aan. Anders willen we kunnen ingrijpen.
 - Landschapsbeheer willen we goed regelen en mogelijk maken met betrokken mensen, agrarische ondernemers, vrijwilligers, zorggroepen en anderen met hulp van partijen als Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid en Stichting Landschapsbeheer Gelderland.
 - Wij pleiten voor vernieuwing van de subsidie Natuur en Landschap.
 - We willen meer langjarige zekerheid bieden via een Landschapsfonds. We onderzoeken hoe dit kan voorbij de horizon van 6 jaar die nu is vastgelegd.
 - Grond die wij als provincie verpachten, willen we in de toekomst niet extra verzwaren met regels.
 - We willen lobbyen zodat de beschermde status van de wolf naar beneden gaat, zodat we beheermaatregelen kunnen nemen als dat nodig mocht zijn.
 - Bij de overige diersoorten zoeken we naar de balans van wat we met elkaar aankunnen en mogelijke schade in de omgeving met passende faunabeheerplannen.
-
- We gaan door met het huidige beleid om de biodiversiteit te versterken buiten natuurgebieden, met bijvoorbeeld ecologisch verantwoord bermbeheer en vergroenen van bedrijventerreinen en steden.
 - We werken door aan het plan voor meer bomen en bos in Gelderland. Bos dat we op die manier aanleggen, krijgt daarna geen natuurstatus en waar mogelijk combineren we zaken zoveel mogelijk. Dus niet alles naast elkaar ontwikkelen, maar bijvoorbeeld extra bomen als onderdeel van nieuwe woonwijken en productiebos.
-
- Voor toegankelijke natuur met behoud van natuurwaarden gaan we meer in gesprek met ondernemers en gebruikers. Recreatiezonering vraagt oog voor natuurwaarden én de ervaring van de gebruikers.
 - We blijven eraan werken om bos- en natuurbranden te voorkomen, samen met gemeenten en terreineigenaren. Hiervoor bouwen we voort op het project 'Aanpak grootschalige natuurbranden' en de afspraken in het kader van Vitale Vakantieparken.

Stikstof

Gelderse Maatregelen Stikstof

Geen gedwongen uitkoop, innovatie en alle sectoren dragen bij.

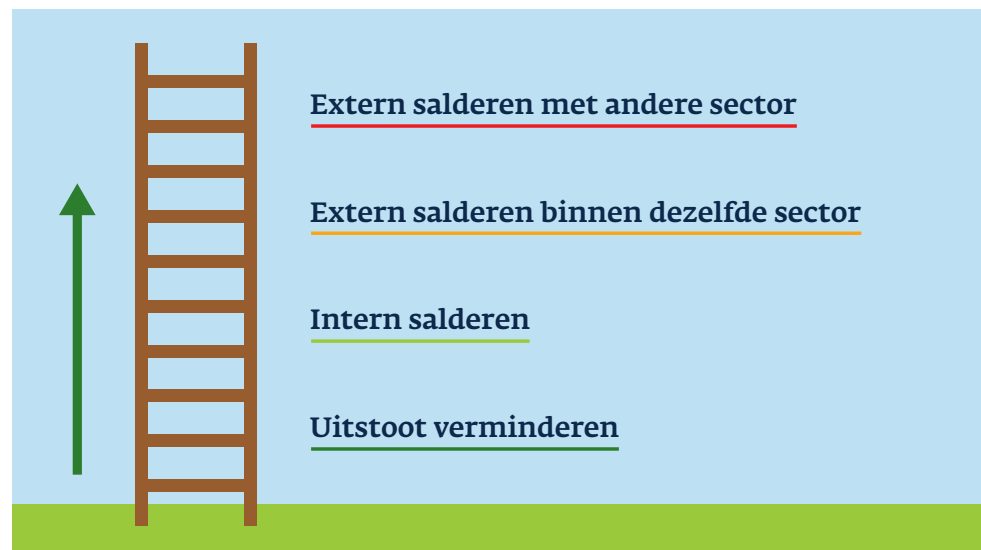
Gelderse Maatregelen Stikstof staat voor een provinciale stikstofaanpak gericht op het werken aan een hernieuwde balans tussen Gelderse welvaart en draagkracht van de natuur.

- We willen de natuur sterker maken.
- We willen wonen, bereikbaarheid en werken vlot trekken.
- We kijken naar wat wél kan in plaats van naar wat niet kan.

Maatregelen zijn gericht op de gebieden Veluwe, de Achterhoek en de Rijntakken. Het gaat om een combinatie van natuurherstel en vermindering van stikstof. Alle sectoren dragen daaraan bij: bouw, industrie, landbouw en mobiliteit, inclusief binnenvaart en luchtvaart. Dit is tegelijk een versneller voor innovatie en verduurzaming in die sectoren.

- We voeren de Gelderse Maatregelen Stikstof uit en die manier van werken zetten we door.
- Zodra nieuwe wetgeving rond stikstof ruimte biedt, willen we in Gelderland direct meebewegen. We houden geen Gelderse beperkingen in stand.
- We willen oplossingen om op een eenvoudige manier te kunnen bouwen, boeren, ondernemen en leven met respect voor de natuur. Daarvoor doen we proeven om te bepalen met welke afbakening en onderbouwing we een drempelwaarde en/of bouwvrijstelling kunnen instellen.
- Extern salderen zal de komende tijd nog een noodzakelijk hulpmiddel blijven. Wij zien dit middel als een laatste oplossing. Wij willen stikstofruimte bij voorkeur via de stikstofbank laten lopen om handel in emissie te voorkomen. De scheiding tussen NH₃ en NO_x zien wij als wenselijk. Om dit te bereiken zien we de Gelderse ladder voor extern salderen als vertrekpunt. Ons doel is dat alle sectoren hun verantwoordelijkheid nemen om de uitstoot van stikstof te verminderen en er geen afschuifgedrag plaatsvindt. Wij blijven ons ervoor inzetten dat beschikbare stikstofruimte uit Gelderland ook in of voor Gelderland wordt gebruikt. We onderzoeken hoe we aan de huidige beleidsregels voor extern salderen een voorkeursvolgorde kunnen toevoegen (zie illustratie).

Ladder voor extern salderen

Programma Veluwe

Op en rond de Veluwe komen grote vraagstukken samen. Woningbouw, water, natuur, landbouw, mobiliteit, defensie en recreatie. Door de grote snelheid waarmee oplossingen gevonden moeten worden, lopen we een groot risico op verrommeling van het landschap, ontwrichting van de economische structuur en grote negatieve impact op de samenleving.

Vanuit de provincie starten we met een programma Veluwe, voortbouwend op het vele werk dat de afgelopen maanden al is gedaan. We pakken de vraagstukken op als een samenhangend geheel, samen met Rijk, gemeenten, waterschap, inwoners en bedrijven. We stellen daarvoor een apart programma op dat we willen uitbouwen tot een nationaal plan. Daarmee houden we samen met onze partners regie op de Veluwe en het gebied daaromheen en zorgen we dat de oplossingen voor de grote vraagstukken bijdragen aan een nog mooier en vitaal gebied.

11 Water

Water speelt een grote rol in Gelderland. Water om te drinken, voor landbouw, natuur en de industrie. Water kan ook zorgen voor overstromingen en door klimaatverandering is er vaker droogte en stijgt de kans op hevige neerslag.

Wat we zien en willen bereiken

- We zetten ons in voor een goede waterveiligheid en het voorkomen van wateroverlast.
- We hebben oog voor de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, zodat dit geen gezondheidsrisico's oplevert en voldoet aan de natuurdoelen die al vastliggen.
- De Kaderrichtlijn Water vraagt de komende jaren onze volle aandacht.
- We zien dat aandacht nodig is voor de waterkwaliteit, onder meer vanwege medicijnresten, nitraat, gewasbeschermingsmiddelen en biociden. Daarbij spelen we in op de meest recente objectieve inzichten.
- Vraag en aanbod van water voor consumptie en productie zijn duurzaam in evenwicht. Dat begint voor ons bij een ambitieuze doelstelling van 20% waterbesparing, want wat we besparen hoeft niet geproduceerd te worden.
- Aandacht voor 'te weinig water' wordt de komende jaren belangrijker. Water vasthouden en andere oplossingen om droogte tegen te gaan of op te vangen hebben prioriteit.

Wat gaan we doen?

We houden in al onze provinciale opgaven rekening met water en betrekken dat bij de gebiedsgerichte uitwerking van maatregelen. Dit vraagt om slimme ruimtelijke keuzes. Ga niet bouwen op de plekken die je nodig hebt om water op te slaan of af te voeren, zoals de diepste delen van onze provincie.

- We gaan door met onze aanpak voor waterveiligheid en het voorkomen van wateroverlast.
- We zorgen dat de drinkwaterreserves kunnen worden aangevuld door de vergunningverlening voor drinkwaterwinning waar mogelijk te versnellen.
- De onzekerheid als gevolg van de aanwijzing van strategische drinkwatervoorraden willen we verminderen waar het kan. Dat kan door het zoekgebied te beperken op plekken waar duidelijk is welke gebieden precies benut worden voor drinkwaterwinning in de toekomst.
- We gaan door met de Betuwse watertafel.
- We zijn zuinig met grondwater. Grote waterverbruikers als de papierverwerkende industrie laten nu al zien wat hergebruik van water aan besparing kan opleveren. We gaan door met projecten met de industrie om water te besparen.
- Water vasthouden wordt belangrijker. Dit pakken we op samen met waterschappen, gemeenten en grondeigenaren.

Klimaatadaptatie en circulair

We willen een klimaatbestendig en circulair Gelderland, in alles wat we doen.

NIJMEGEN
SUMMER
CAPITAL
of Holland

GI WIL DAT
DAT OOK EA

12 Gezonde leefomgeving

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

Iedereen heeft recht op een gezonde leefomgeving. Dat wil zeggen: een omgeving waar de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is en die uitnodigt tot een gezonde leefstijl. We willen gezondheidswinst behalen door vanuit onze rol te sturen op het behouden en waar mogelijk verbeteren van een gezonde fysieke leefomgeving.

Wat we zien en willen bereiken

- We hebben als provincie een vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavende rol bij circa 200 grote bedrijven die veel impact hebben op hun directe omgeving.
- We houden vast aan ons huidige handhavingsbeleid: dat Gelderse bedrijven een actuele vergunning hebben en dat zonodig handhaving plaatsvindt.
- De omgevingsdiensten zijn verantwoordelijk voor onder andere de uitvoering van de provinciale vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) en hebben daarmee een belangrijke taak te vervullen. Zij zien toe op naleving van de VTH-taken met het oog op luchtkwaliteit, geluid- en waterkwaliteit en ook gezondheidsrisico's van een drugsdumping. We willen zowel voldoende lokale kennis als de benodigde expertise voor de vaak complexe dossiers.
- We willen zicht op veranderingen in de behoefte bij bedrijven vanwege de eisen die de circulaire economie aan bedrijven en bedrijventerreinen stelt, om grondstoffen te kunnen hergebruiken.
- We zien dat vergunningverlening te vaak moeizaam gaat. Gefrustreerde initiatiefnemers en belanghebbenden hebben te maken met langlopende procedures voor een faunavergunning en de Wet natuurbescherming.
- Soms is er verschil tussen feitelijke en ervaren last in relatie tot een wettelijke norm. Goede gesprekken met de omwonenden zijn nodig en we verwachten van bedrijven dat ze die voeren. Zelfs bij veranderende bedrijfsvoering binnen een vergunning.
- We zien dat er veel zand- en grindwinning plaatsvindt. Tijdens de winning willen we de overlast zoveel mogelijk beperken en we hebben aandacht voor goede nazorg.

Wat gaan we doen?

- We blijven het Gelders stelsel voor de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving versterken. Als provincie houden we een coördinerende rol richting de omgevingsdiensten.
- Onze norm is dat we de komende 4 jaar adequate vergunningen hebben en naleven. Dit past ook goed bij de insteek van de nieuwe Omgevingswet. Die is gebaseerd op een goede afstemming en samenwerking met de andere betrokken overheden en de omgevingsdiensten.
- Een efficiënte vergunningverlening is noodzakelijk, met snelle en eenvoudige procedures om de wettelijke normen te toetsen.
- Om van afvalstoffen grondstoffen te maken, zijn voldoende kennis en ervaring nodig. We willen onderzoeken tegen welke regels de circulaire economie aanloopt, onder andere samen met het kenniscentrum voor Circulaire Economie.
- We sturen op beperking van de overlast bij de winning van zand en grind. Daarnaast houden we vast aan ons beleid tegen verondiepen van plassen.

13 Openbaar bestuur

Democratische waarden vormen het hart van onze samenleving en vragen een integer en transparant openbaar bestuur. Een provinciaal bestuur waarbij iedereen gehoord wordt en een bijdrage kan leveren. Samenwerking is vanzelfsprekend. Immers, alle provinciale opgaven raken meerdere beleidsvelden en kennen vele betrokkenen. De rol die de provincie speelt kan per vraagstuk verschillen.

Wat we zien en willen bereiken

- We onderkennen het belang van de mensen, bedrijven en instellingen en zijn helder over onze eigen provinciale rol en beperkingen.
- We zien de kracht van en zijn verbonden met de Gelderse samenleving, identiteit en innovatief vermogen.
- We pakken zaken gebiedsgericht op samen met betrokkenen. We gaan uit van de kracht van de samenleving: de inwoners, ondernemers, instellingen en organisaties en de kennis die daar zit. Als provincie vullen we aan, maken we mogelijk en ondersteunen we waar nodig. Deze aanpak maken we duidelijk aan onze partners en aan het Rijk.
- We streven naar een goede balans tussen het algemeen belang en individuele en groepsbelangen. We luisteren goed naar individuele belangen, maar realiseren ons dat we een afweging moeten maken die we ook kunnen uitleggen.
- We zien te veel bestuurlijke drukte. We doen mee in samenwerkingsverbanden vanuit onze kerntaken.
- Voor democratische besluitvorming hechten we aan de rol die overheden hebben volgens het Huis van Thorbecke.

Wat gaan we doen?

- Door de stapeling van vraagstukken in de ruimte zijn keuzes nodig om zaken ook echt gerealiseerd te krijgen. Om tot uitvoering te komen, maken we afspraken met gemeenten, waterschappen en andere betrokkenen. Dat doen we in zogenaamde regioarrangementen voor 7 Gelderse gebieden:
 - Achterhoek
 - Ermelo, Harderwijk en Zeewolde plus Putten
 - Foodvalley
 - Fruitdelta Rivierenland
 - Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
 - Kop van de Veluwe
 - Stedendriehoek
- We versterken met de gemeenten het democratische proces en voorkomen dat we in de regio's te veel bureaucratie optuigen. We zorgen ervoor dat de gemeenteraden en Provinciale Staten de besluiten nemen en kunnen nemen waar zij verantwoordelijk voor zijn.
- Samen met gemeenten kijken we kritisch naar het aantal samenwerkingsverbanden.
- We willen graag een sterk bestuur in Gelderland. We houden formeel toezicht op gemeenten, maar willen meer nadruk op omzien naar elkaar. Het programma Sterk Bestuur richten we daar op in, zodat we gemeenten die dat willen kunnen blijven ondersteunen.

14 Financiën

Wij staan voor een sluitende meerjarenbegroting: inkomsten en uitgaven zijn in balans. Uitgangspunt is dat structurele uitgaven structureel gedekt worden.

Vertrekpunt voor dit coalitieakkoord is het geld dat jaar in jaar uit (structureel) beschikbaar is, aangevuld met geld dat we eenmalig beschikbaar stellen (incidenteel) voor de komende periode:

€ 528 miljoen structureel per jaar (dat is op peildatum 2022, dit wordt jaarlijks verhoogd met indexatie)

€ 400 miljoen incidenteel voor de hele periode

Wat gaan we doen?

- De komende periode bouwen we voort op de solide financiële basis.
- We streven naar meer transparantie in de begroting.
- Daarbij betrekken we toekomstige financiële vragen die we nu nog niet helemaal kunnen oplossen.
- We onderzoeken of er zaken in de structurele middelen zitten, die we incidenteel zouden kunnen dekken, bijvoorbeeld projecten, om zo de financiële werkwijze te kunnen verbeteren en verfijnen.
- We starten een traject om de leges meer kostendekkend te maken.
- We willen beschikbare financiële bronnen van buiten de provincie zo goed mogelijk benutten. Doel is dat we ook op lange termijn in de brede welvaart van Gelderland kunnen blijven investeren.
- Als we de balans opmaken halverwege de coalitieperiode zal worden bekeken of een eenmalige verlaging van de motorrijtuigenbelasting mogelijk is.
- We willen het financieel bewustzijn in de provinciale organisatie vergroten. Daarnaast kijken we wat het effect is van geld dat voor een bepaald doel was gereserveerd, maar overblijft (vrijval) en hoe we daar het beste mee kunnen omgaan.
- Subsidie moet echt raak zijn. We bekijken hoe effectief onze subsidies zijn en onderzoeken de mogelijkheden om te versterken op:
 - effectiviteit
 - toegankelijkheid van de subsidies
 - ondernemerschap
 - type subsidie
 - aansluiting bij de praktijk (ook: is maatwerk mogelijk)

Beoogde portefeuilleverdeling

Gedeputeerde Harold Zoet (BBB)

Landbouw
Biodiversiteit/natuur
Stikstof (beleid)
Vrijkomende agrarische bebouwing
Vitaal Landelijk Gebied Gelderland

Gedeputeerde Ans Mol (BBB)

Water en klimaatadaptatie
Energie
Gezonde en veilige leefomgeving
Vergunningen Toezicht en Handhaving
Europees Comité van de Regio's
IPO*

Gedeputeerde Helga Witjes (VVD)

Financiën
Economie en innovatie
Sport
Toezicht gemeentefinanciën
Aandeelhouderschappen
Grondzaken (financiële afwikkeling)
Railterminal Gelderland
Nazorg stortplaatsen

Gedeputeerde Peter Drenth (CDA)

Personeel, organisatie en communicatie
Algemeen bestuur en Sterk Bestuur
Coördinatie lobby
Erfgoed en cultuur
Recreatie en Toerisme
Programma Veluwe
Transitie Foodvalley
Vitale Vakantieparken

Gedeputeerde Dirk Vreugdenhil (ChristenUnie)

Leefbaarheid en inclusiviteit
Wonen
Ruimtelijke Ordening
Omgevingsvisie
Steengoed Benutten

Gedeputeerde Klaas Ruitenbergh (SGP)

Bereikbaarheid
Openbaar vervoer
Provinciale infrastructuur
Fietsen
Verkeersveiligheid
Veren

Commissaris van de Koning John Berends

Voorzitter Provinciale Staten
Voorzitter van het college van Gedeputeerde Staten
Bestuurlijke Integriteit
Burgemeesterszaken (werving, selectie en begeleiding)
Toezicht kwaliteit openbaar bestuur en bestuurlijke verhoudingen

#regio-arrangementen en grote gebiedsgerichte projecten zijn nog te verdelen bij constituerend beraad. Wij zijn er als college voor elke regio en als gedeputeerde voor heel Gelderland.